

kontekstiin sekä paljastaa mieheyden historiallisen muuttuvuuden.

Nais-, mies- ja sukupuolentutkimuksen aloihin on aina liittynyt vahva poliittinen painotus. Alun perin miestutkimus, kuten populaarimpikin mieskeskustelu, syntyi 1970-luvulla vastauksena naisliikkeen miehiä ja mieheyttä kohtaan esittämälle kritiikille. Miestutkimuksen tarvetta perusteltiin sillä, että tiede oli kautta aikojen käsittänyt miehet ihmisiksi, mutta jättänyt asian ilmaisematta. Sukupuolittettujen valtahierarkioiden purkamiseksi oli tärkeää tehdä näkyväksi, miten sukupuoli vaikutti myös miehiin. *Näkymätön sukupuoli* teoksen nimenä viittaa näihin miestutkimuksen lähtökohtiin. Myös tavoite purkaa suomalaisia miehiä koskevia myyttejä liittyy paljastamisen tematiikkaan. Muutoin kirjassa pidättäytyään ottamasta kantaa miestutkimuksen sukupuolipoliittiseen oikeutukseen tai ohjelmaan.

Johdannossa miesten ja mieheyksien historialle rakennetaan kaksi metodologisesti-teoreettista lähtökohtaa: mieheyskäsitteiden historiallisuus ja intersektionaalisuus. Kirjan vahvuutena onkin säädyn ja luokka-aseman sitominen sukupuolen tutkimiseen. Artikkeleissa ei tarkastella miehiä tai mieheyttä yleisellä tasolla, vaan tutkimus ankkuroidaan johonkin ryhmään tai näkökantaan. Historiantutkimus on kontekstiherkä ala ja tarkastelee menneisyyttä pikemminkin partikulaarisena kuin universaalisenä. Tästä traditiosta nouseva erojen korostaminen on ”mieshistorian” erityinen panos myös miestutkimuksen laajemmalla kentällä.

Sukupuolen käsitteellistämistä kirjoittaessaan toimittajat painottavat tutkimusmenetelmien monipuolisuutta ja vetoavat siihen, että ei ole yhtä mieshistoriallista lähestymistapaa. Artikkeleissa lähestytäänkin miesten historiaa moninaisista näkökulmista, joista

---

Miesten ja mieheyksien moninainen historia

Pirjo Markkola, Ann-Catrin Östman & Marko Lamberg (toim.): Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia. Vastapaino 2014. 405 s. ISBN 978-951-768-430-9.

Artikkelikokoelma *Näkymätön sukupuoli: Mieheyden pitkä historia* liittyy miesten ja mieheyksien historian tutkimuksen kasvavaan suuntaukseen. Pirjo Markkolan, Ann-Catrin Östmanin ja Marko Lambergin toimittama teos koostuu 12 artikkelista ja toimittajien kirjoittamasta johdannosta. Kirjan aikajänne on pitkä, 1400-luvulta 1900-luvulle ja se lupaa kuvata mieheyteen liittyviä pitkän aikavälin kehityskulkuja, purkaa myyttejä suomalaisesta miehestä, asettaa mieheyskäsitteet historialliseen

osa ei juurikaan kytkeydy mies- tai sukupuolentutkimuksen teorioihin. Useimmissa artikkeleissa, jotka avaavat lähestymistapaansa, sovelletaan tai testataan, australialaisen sosiologin Raewyn Connellin kehittämää hegemonisen maskuliinisuuden teoriaa. Connellin rinnalle teoksessa nousevat ruotsalaisen historioitsija Jonas Liliequistin teesit miesten historian tutkimisesta. Liliequist on työssään pohtinut hegemoniselle maskuliinisuudelle vaihtoehtoisia tapoja lähestyä sukupuolittuneen vallan kysymyksiä. Tällaisia pohdintoja, myös miestutkimuksen toisen tärkeän käsitteen homososiaalisuuden suhteen, olisin mielelläni lue- nut laajemmin *Näkymättömän sukupuolen* johdannosta.

Teoksen artikkelit on järjestetty kronologisesti: 1400-luvulta 1880-luvulle harpotaan pitkin askelin, mutta aika 1900-luvun alusta sotien jälkeiseen aikaan on katettu varsin tiuhaan. Tämä epäsuhtaisuus on tavallista pitkän aikavälin antologioille. Liikkeelle lähdetään Naantalin luostarin birgittäläisveljesten minäkuvausta. Marko Lamberg käsittelee luostaritarinoiden luomaa käsitystä hengenmiesten hyveistä ja paheista. Tarinoista välittyvässä minäkuvaussa keskeistä oli rehellisyys. Muu keskiajan miesten ja mieheyksien historia jää teoksessa pimentoon.

Varhaismodernia aikaa tarkastelee neljä varsin eri aihepiireistä tulevaa artikkelia, joita yhdistää miesihanteen tutkiminen. Ne palvelevat parhaiten aikakauden erityiskysymyksistä kiinnostunutta lukijaa. Kokonaisuutena ne kertovat mieheyden monenlaisuudesta, mutta jatkumoa tai yhteisiä piirteitä on vaikea punoa.

Anu Lahtinen kuvaa 1500-luvun aatelismiesihanteen rakentumista suhteessa perheeseen ja esivaltaan. Ihanne korosti kunniallisuutta ja velvollisuuksia, mutta käytännössä aatelismiehet tulkitsivat ideaaleja tavallaan ja aikalaisläh-

teet kertovat aatelismiesten kyvyttömyydestä yltää ihanteisiin. Mats Hallenberg ehdottaa artikkelissaan, että Ruotsissa mieheyden aggressiivinen ihanne nousi aatellisen virkamiehistön keskuudessa rinnakkain varhaismodernin valtion synnyn kanssa 1450–1650-luvuilla. Kirjoitus nostaa hegemonisen maskuliinisuuden teorian rinnalle Norbert Eliaksen ajatukset sivilisaatioprosessista. Kustaa H. J. Vilkun artikkeli lähestyy vuosia 1550–1850 viinanjuonnin mieheyden näkökulmasta. Vilkun mukaan kaavamainen yhteiskuntajärjestys arvotti miehet säätynsä mukaan, mutta alkoholi yhdisti kaikkien yhteiskuntaryhmien miehiä. Ville Sarkamo taas tutkii soturikunniata Suuren Pohjan sodan (1700–1721) kokeneiden karoliinipuseereiden ihanteena. Sotaisaa mieheyttä rakennettiin symboleilla, taisteluaaivoilla ja vereen viit- taavalla retorikalla. Sarkamo esittää, että soturikunnian ihanne muodostui hegemoniseksi myös sotilassäätyyn kuulumattomien miesten kohdalla.

Myös teoksen modernia aikaa käsittelevissä artikkeleissa tarkastellaan pitkälti miesihanteita. Esimerkiksi valtakysymykset näyttävät lähinnä kamppailuna ihanteista. Lyhyempi aikaväli (1880–1950) sitoo hyvinkin erilaisia teemoja tiukemmin yhteen kuin aiempia artikkeleita.

Pirjo Markkola kirjoittaa 1880-luvulla alkaneesta prostituutiokeskustelusta ihanteellisen mieheyden määrittelykiistana. Aihe aikeaa debattiin osallistuneiden moraalireformistimiesten näkökulmasta. He vastustivat kaksinaismoraalia ja kannustivat keskiluokan miehiä siveyteen. Ann-Catrin Östman puolestaan tutkii patriarkaalisen sukupuolijärjestyksen murtumista maaseutuyhteisössä. Yhden miehen elämäntarinan kautta hän osoittaa, miten uusi mieheys muokkautui agraarikulttuurin muutoksen ja nousevan

keskiluokan ihanteiden risteä- mässä.

Matias Kaihoviirta osoittaa ruukiyhteisöön sijoittuvan esimerkin avulla, että käsitykset kunnollisesta työväenluokkaisesta mieheydestä vaikuttivat sisällissodan (1918) jälkeen siihen, miten valkoiset kohtelivat punaisia. Ruukinjohtajat pyrkivät palauttamaan patriarkaalista järjestystä kutsumalla vankileireiltä takaisin töihin miehiä, joita pidettiin perheellisyytensä tähden kunnollisina. Itsenäisyyden alkuvuosina asevelvollisuusarmeijasta eduskunnassa käytyä kiistaa käsittelevä Anders Ahlbäck purkaa armeijaan ”miesten kouluna” liittyviä nykykäsitteitä. Asevelvollisuusarmeija ei ollut itsestään selvä seuraus itsenäistymisestä vaan poliittisen kiistan lopputulos. Ahlbäck osoittaa, että mieheyttä koskevat käsitykset voivat lyhyessäkin ajassa kivettyä näyttämään ikuisilta. Seija-Leena Nevala-Nurmi tarkastelee, miten Suojeluskuntajärjestö rakensi toiminnassaan miehiä ihanteellisina sotureina, isinä ja poikina isänmaan palvelukseen. Nämä kolme artikkelia muodostavat erinomaisen kokonaisuuden.

Kirjan päättää kaksi 1950-luvulle sijoittuvaa kirjoitusta. Ville Kivimäki tulkitsee Väinö Linnan *Tunte matonta sotilasta* (1954) suomalaisen miesmyytin rakennusoppaana. Keskeisen roolin myytin luomisessa saa sotamies Riitaoja, tarinan pelkuri. Kivimäen psykohistoriallisväritteisessä luennassa Riitaoja edustaa niitä piirteitä, jotka myyttisestä miehestä haluttiin lohkoa pois. Hanna Lindberg taas selvittää yhteiskuntatieteilijä Heikki Wariksen kirjoitusten avulla sosiaalipoliittisen tutkimuksen käsitteitä sosiaalisesta noususta sodan jälkeisellä ajalla. Teksteissä rakennettiin sosiaalisen nousun mahdollisuutta sukupuolen ja luokan rajoissa: ihannemalliksi nousi köyhän, mutta lahjakkaan pojan omin avuin saavutettu nousu rikkauteen.

Näkymätön sukupuoli tarjoaa monia kiinnostavia ja ennennäkemättömiä kurkistuksia erilaisten miesten ja mieheksien historiaan. Varsinkin väkivaltaan, sotaan, kunniaan ja kunniallisuuteen liittyvät teemat saavat huomiota. Miehiä ja mieheyttä kuvataan enimmäkseen suhteessa muihin miehiin ja mieheksiin sekä sosiaaliseen asemaan, ja mieheyskäsitysten ajallinen muuttuvuus tulee erinomaisesti esiin. Historiantutkimukselle ominaisesti teos luottaa empirian voimaan ja teoreettisuus on sivuroolissa.

Pitkän aikavälin kokonaiskuva mieheksien muutoksista ja jatku-moista jää kuitenkin vajaaksi; teemojen satunnaisuus onkin ikuisuus-kysymys antologioita koostettaessa. Laajoja tulkintoja etsivä lukija hyötyisi kenties enemmän teoksesta, joka tarjoaisi läpileikkauksen jonkin aikakauden eri mieheyskerrostumista tai yhden teeman, kuten mieskunnian tai läheissuhteiden, pitkän historian. Näitä jäämme odottamaan seuraavilta teoksilta. *Näkymätön sukupuoli* on joka tapauksessa tärkeä avaus miesten ja mieheksien historiantutkimuksessa.

FT ILANA AALTO
TURUN YLIOPISTO
